

СТАНОВИЩЕ

От доц. Хариета Емануилова Манолова, д.м., Медицински университет - София, Медицински факултет, Катедра по психиатрия и медицинска психология.

За дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“, професионално направление 3.2. Психология, Възрастова и педагогическа психология (Психология на развитието в детска и юношеска възраст) с автор Светлина Колева и тема: „Трикомпонентен модел на психопатни личностни характеристики в юношеска възраст“.

Съвременният свят, в който насилието започва да става ежедневие и все по-често сме свидетели на терористични или криминални актове, където жестокостта и липсата съчувствие към невинните жертви ни потрися, прави темата на дисертацията особено актуална. Вниманието на изследователите се насочва към генезиса на психопатията, което естествено води до снижаване на възрастта и проучване на факторите, влияещи върху формирането на психопатната личност. В литературата има редица съобщения, че ранното разкриване на психопатни юноши и ранното терапевтично въздействие може значително да подобри прогнозата за промяна в поведението, макар и от клиничния опит да знаем, че асоциалните прояви често рецидивират (както се случва при лечението на зависимости). Мнозина автори смятат, че психопатната личност не се поддава на психотерапия, тъй като не е в състояние да изгради пълноценна връзка с терапевта си, което е основния механизъм на лечението. Някои автори считат, че на психотерапия се поддават психопатните личности от „вторичния“ тип (т.е. с „екзогенна психопатия“ или такава, която е защитно формиран модел на поведение за справяне с преживяно тежко насилие или negliжиране от страна на родителите в детството), докато психоанализата е категорична, че психопатната личностова структура не се поддава на лечение. Във френската психиатрия, която е силно повлияна от психоанализата, се говори за “психопати” и „перверзи“ като последните се отнасят към нарцистичната личностова структура. Дефинират се като свързани с антисоциално поведение дълготрайни психични разстройства и имат множество общи личностови черти като: липса на разкаяние и емпатия, липса на вина и неспособност за поемане на отговорност, презрение към закона и социалните норми, склонност към насилие, измамност и манипулативност. Различаването между двете категории е подобно на разгледаните в Първа глава на дисертацията идеи за „първична

и вторична психопатия“. „Перверзите“ са по-малко стабилни емоционално и много по-импулсивни, поведението им е по-непостоянно и без значение дали действията им са свързани с насилие или не, те са главно компулсивни, а тъй като им липсва „подготовка“ и действат импулсивно оставят следи, които водят до разкриване на евентуалните нарушения. Докато „психопатите“ добре планират действията си в детайли и калкулират риска, не са импулсивни и за това допускат по-малко грешки. И тук не се подминава дебата – „вродено или придобито“ като „психопатията“ се счита за наследствена, докато „перверзът“ включва поведения, които са резултат от ранен детски травматизъм.

В теоретичната част на дисертацията се разглежда еволюцията на съвременното разбиране за психопатията като се започне с Cleckley, който през 1941 г. дефинира 16-те характеристики, които формират основата на съвременните инструменти за измерване на психопатията - разработеното от Hare полуструктурирано интервю за възрастни и от Frick за деца. Тези инструменти добиват голяма популярност и инспирират значителна част от съвременните изследвания, които са свързани с парадигмата на DSM, въпреки че там се разглежда само диагнозата "антисоциална личност" и са центрирани главно върху девиантното поведение, а не върху психичната организация на психопатната личност. На този факт се дължат и голямата част научни изследвания, които са в потвърждение на двуфакторния модел на психопатията, заложен в теоретичната основата на инструмента. Дискусията за структурата на психопатията като единен или мултидименсионен конструкт служи за преход в дисертацията към разглеждането на Триархичния модел – теоретична основа за „Триархичната триада“ (TriPM) на Patrick et al., където чрез дименсията „Дързост“ се включва идеята за „позитивно адаптираната психопатна личност“, наред с негативно конотираните „Бруталност“ и „Невъздържаност“. Фокус на дисертацията е оценка на факторната структура на TriPM в българската извадка и анализ на надеждност и валидност (Глава IV). Прави се връзка на TriPM с други близки инструменти като: „Тъмната триада – кратка версия“ (SD3) в Глава V; „Юношески въпросник за психопатни черти“ (българска адаптация П. Калчев 2017) в Глава 6, 6.1; „Въпросник за коравосърдечност и неемоционалност“ (бг адаптация П. Калчев 2017) в Глава 6, 6.2; „Юношеска скала за нарцисизъм“ (бг адаптация П. Калчев 2014) в Глава 6, 6.3; „Скала за морална неангажираност“ (бг адаптация П. Калчев 2016) в Глава 6, 6.4; „Скала за екстернализирани проблеми на поведението“ (бг адаптация П. Калчев 2010) и „Скала за

садистични наклонности“ (бг адаптация П. Калчев 2015) в Глава 6, 6.5. В заключение в табличен вид са дадени прогностичните ефекти на трите дименсии: Невъздържаност, Дързост и Бруталност според различните използвани инструменти.

В резултат на този огромен труд, са адаптирани в български условия два нови юношески инструмента (TriPM и SD3), чрез тест-ретест е установена времевата стабилност на Триархичния модел на Patrick et al. и на Макиавелизъм, Нарцисизъм и Психопатия в SD3; потвърден е ефектът на всеки от трите конструкта на Триархичния модел върху релевантни конструкти от другите 6 инструмента, с които са търсени корелации. Т.е. освен доказателство за самостоятелната структура на трите дименсии, има идеята за взаимовръзка между тях и различни съчетания, за да се идентифицира „психопатия“.

Освен безспорните научни приноси, представената работа има важно практическо приложение в консултативната и терапевтична работа на юноши с личностова проблематика като особен интерес за клиницистите представлява доказаната самостоятелна диференциация на конструкта Дързост и възможността за мислене в посока на формиране на психопатна личностова структура при юноши с добре адаптирано поведение. Използването на инструментите като скринингови въпросници, прави възможно ранното разкриване на рискови юноши, своевременно консултиране на техните семейства и терапевтична намеса за предотвратяване на трайното формиране на психопатни черти. С оглед спестяване на ресурси е много по-практично прилагането на самооценъчни въпросници, особено за нуждите на изследователската работа, отколкото трудоемкото и субективно интервюиране, както е в случаите на споменатия и в дисертацията „златен стандарт“.

Предмет на бъдеща работа би било проучването на инструментите в клинични условия и възможност за снижаване на възрастта като по последното очевидно вече се работи чрез адаптацията на „Въпросник за проблемни личностни черти (The Child Problematic Traits Inventory - CPTI, Colins, Andershed et al., 2014a).

Предвид научните достойнства на представения труд, демонстрираната компетентност и практическа приложимост на получените резултати, давам положителна оценка на дисертацията и предлагам на уважаемото Научно жури да присъди на Светлина Колева образователната и научна степен „ДОКТОР“.

София

Член на Научното жури:

10.01.2018г.

Доц. Хариета Манолова, д.м.